

Biuletenio tematika ir tema

Tarptautiniai santykiai ir geopolitika

Biuletenio laidos antraštė, probleminis klausimas

Izraelio nausėdijos okupuotame Vakarų Krante ir Palestinos valstybingumas

Esminiai žodžiai

Izraelis, Palestina, Vakarų Krantas, okupacija, nausėdija, forpostas

Serija ir registracijos numeris

ZD-2024-1

Leidimo data

2024-01-10

Leidimo vieta

Vilnius

Žanras

Analitinė apžvalga Kita

Šaltiniai: kategorijos

- Teisės aktai Politinė komunikacija
 Analitinių centrų kūriniai / leidiniai Žiniasklaidos turinys
 Socialinių tinklų turinys Statistiniai duomenys Mokslo darbai
 Metainformaciniai produktai Išviešinti slapti / privatūs duomenys

Šaltiniai: nuo - iki

2011 01 01 -
2023 11 01

Šaltiniai: kalbos

- Lietuvių k. Lenkų k.
 Anglų k. Kitos ES kalbos
 Rusų k. Kitos

Citavimui (APA stiliumi)

Nacionalinė biblioteka, Informacijos analitikos skyrius (2024). *Izraelio nausėdijos okupuotame Vakarų Krante ir Palestinos valstybingumas* (ZD-2024-1). Vilnius.

Kontaktiniai duomenys

Informacijos analitikos skyrius; analitika@lnb.lt. Nacionalinė biblioteka, Gedimino pr. 51, 01109, Vilnius.

Turinio apžvalga

Apžvalgoje nagrinėjami klausimai:

- Izraelio nausėdijos tarptautinės teisės požiūriu;
- nausėdijų plėtra ir žemės paėmimo būdai;
- teritoriniai mainai tarp Izraelio ir Palestinos;
- Lietuvos ir Palestinos santykiai.

1. Įžanga

Apžvalgoje glaustai nušviečiama problematika, susijusi su nausėdijomis, kurias Izraelis įkūrė okupuotame regione – Vakarų Krante ir prie Izraelio prijungtoje (aneksuotoje) teritorijoje – Golano aukštumose (iki 1967 m. įvykusio vadinamojo Šešių dienų karo Vakarų Krantas priklausė Jordanijai, o Golano aukštumos – Sirijai). **Ši apžvalga papildo analitinę apžvalgą Y-2023-9¹.**

Izraelio gyvenvietės arba kolonijos (nausėdijos) yra civilinės bendruomenės, kuriose gyvena beveik vien žydų tapatybės arba etninės kilmės Izraelio piliečiai. Nemažai pasaulio šalių Izraelio gyvenvietes laiko neteisėtomis pagal tarptautinę teisę, nors Izraelis tai ginčija.

Jungtinių Tautų (JT) archyve nuo 1948 m. sukaupta beveik 900 dokumentų, susijusių su Izraelio ir arabų šalių konfliktais². JT 1948–1967 m. laikotarpiu priėmė arti šimto įvairių rezoliucijų. Vėliau, nuo 1967 m. iki 1989 m., atsiradus palestiniečių faktoriui, JT priėmė virš 130 rezoliucijų. Pvz., JT rezoliucijoje Nr. 446 (1979 m.) teigiama, kad Izraelio nausėdijų kūrimas okupuotose teritorijose pažeidžia Ženevos 4-ąją konvenciją dėl civilių apsaugos karo metu (1949 m.)³. Po 2023 m. spalio 7 d. teroristinės organizacijos „Hamas“ Izraelyje surengto išpuolio iki 2023-ųjų pabaigos priimta arti tuzino įvairių su minėtu kontekstu susijusių JT dokumentų.

¹ Nacionalinė biblioteka, Informacijos politikos ir analitikos skyrius. (2023). 2023 m. spalio 7-osios išpuolis Izraelyje: informacija, būtina konfliktui įvertinti (Y-2023-9). Vilnius.

² United Nations. The Question of Palestine and the General Assembly. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://www.un.org/unispal/document-category/resolution/>

³ 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106269?jfwid>

Pagal tarptautinius susitarimus, okupacinės valdžios vykdomas civilių gyventojų perkėlimas į užimtą teritoriją yra karo nusikaltimas. Izraelis nesutinka, kad ši norma būtų taikoma Vakarų Krantui. Tarptautinis baudžiamasis teismas (angl. – *International Criminal Court*) nuo 2021 m. tiria Izraelio veiksmus galimų karinių nusikaltimų aspektu⁴.

Svarbus demografinis faktas: iš maždaug 9,8 mln. Izraelio piliečių apie 21 proc. yra arabai (apie 2,07 mln.) – neskaičiuojant okupuotose teritorijose gyvenančių palestiniečių, kurie nėra Izraelio piliečiai, ir maždaug 220 tūkst. legaliai gyvenančių užsieniečių⁵.

Apžvalgoje susitelkta į nausėdijų, žemėvaldos, teritorinių mainų klausimus. Tokios temos, kaip Izraelio ir Arabų pasaulio (įskaitant palestiniečius) konflikto priežastys bei istorija, taip pat ekonominiai konflikto aspektai nuodugniai nenagrinėjami. Be to, tekste trumpai apžvelgta Lietuvos Respublikos ir Palestinos autonomijos santykių istorija.

2. Susitarimai, klojantys pamatus tvariai taikai tarp Izraelio ir Arabų pasaulio

Šiame skyriuje glaustai apžvelgiami svarbiausi tarptautiniai susitarimai, kuriais remiantis bandoma kurti tvarią taiką tarp Izraelio ir Arabų valstybių, taip pat ir Palestinos.

Camp Davido susitarimai – Egipto ir Izraelio taikos susitarimai, pasirašyti 1978 m. rugsėjo 17 d. Vašingtone (Jungtinės Amerikos Valstijos (JAV)). Juos pasirašė Egipto prezidentas Anvaras as Sadatas, Izraelio ministras pirmininkas Menachemas Beginas ir JAV prezidentas Jamesas Earlas Carteris.

Susitarimus sudarė du dokumentai:

- Izraelio ir Egipto taikos sutarties apmatai (apibrėžti būsimi Izraelio ir Egipto santykiai, Izraelis pažadėjo grąžinti Egiptui Sinajaus pusiasalį);
- Artimųjų Rytų taikos apmatai (palestiniečiams numatyta suteikti ribotą savivaldą Vakarų Krante ir Gazos Ruože).

Remiantis Camp Davido susitarimais, 1979 m. kovo 26 d. pasirašyta **Vašingtono taikos sutartis** (ja teisiškai baigtas nuo 1948 m. vykęs Egipto-Izraelio karas), 1982 m. iš Sinajaus pusiasalio išvesta Izraelio kariuomenė. Susitarimus pasirašė Sadatas ir Beginas 1978 m. apdovanoti Nobelio taikos premija⁶.

Palestinos valstybingumui, kuris nėra visuotinai pripažintas, svarbūs vadinamieji **Oslo susitarimai** tarp Izraelio ir Palestinos išsivadavimo organizacijos:

- Oslo I sutartyje (1993 metų rugsėjo mėnuo) numatyta, kad Palestinos autonomija Izraelio okupuotose teritorijose bus kuriama Vakarų Krante ir Gazos Ruože (2005 m. iš Gazos buvo išskeldintos žydų gyvenvietės);
- Oslo II sutartyje (1995 metų rugsėjo mėnuo) numatytas konkretesnis Palestinos autonomijos įgyvendinimo planas.

Pagal Oslo II susitarimą, **Vakarų Kranto teritorija buvo suskirstyta į 3 sritis** – A, B, C zonas, kuriose Palestinos autonomija ir Izraelis gavo skirtingas teises. „A sritis (4 proc. teritorijos, 20 proc. gyventojų), apimanti 7 didelius miestus (išskyrus Rytų Jeruzalę ir žydų anklavą Hebrone), į Palestinos autonomijos kontrolę turėjo pereiti pirmiausia. Šioje srityje Palestinos autonomija turėjo perimti visą civilinę ir vidaus saugumo valdžią. B srityje (23 proc. teritorijos), apimančioje kitus Vakarų Kranto miestus ir miestelius, Palestinos autonomija turėjo perimti civilinę valdžią, o Izraelis – išsaugoti turėtą vidaus saugumo valdžią. C srityje (73 proc. teritorijos, 140 tūkst. gyventojų žydų) Palestinos autonomijai turėjo būti perduoti tik palestiniečių valdymas ir saugumas, o žydai ir toliau priklausytų Izraelio civilinei ir vidaus saugumo valdžiai. Palestinos autonomijos užsienio reikalai ir išorės saugumas turėjo likti Izraelio jurisdikcijoje“⁷.

Palestinos autonomijos raida. 1996 m. įvyko pirmieji Palestinos autonomijos parlamento rinkimai. Parlamentą sudarė 88 atstovai, nuo 2006 m. – 132. 1996–2004 m. laikotarpiu Palestinos autonomijos prezidentu buvo Jasiras Arafatas, o nuo 2005 metų vasario mėnesio – Machmudas Abbasas. 2006 m. parlamento rinkimus laimėjo „Hamas“ organizacija, kurios pergalė sukėlė Izraelio, JAV ir Europos Sąjungos (ES) šalių nepasitenkinimą. Įšaldžius Palestinos autonomijos paramai skirtas lėšas, kilo politinė krizė. Abbasas sudarė naują Vyriausybę. 2007 metų birželio mėnesį valdžią Gazos Ruože užgrobė „Hamas“, o Vakarų Krante valdo Abbaso vadovaujama politinė ir karinė organizacija „al Fatah“. Palestiniečių susiskaldymas stabdo Palestinos autonomijos plano įgyvendinimą ir derybų su Izraeliu procesą⁸.

Svarbus tarptautinis pasiekimas Izraelio ir arabų šalių susitaikymo procese buvo vadinamieji **Abraomo susitarimai**. Tai sutarčių paketas, 2020 m. rugsėjo 15 d. sudarytas tarp Izraelio iš vienos pusės ir Jungtinių Arabų Emyratų ir Bahreino – iš kitos. Izraelis analogiškas sutartis pasirašė su Maroku (2020 m. gruodžio 22 d.) ir Sudanu (2021 m. sausio 6 d.). Sutartis pasirašiusios Arabų valstybės pripažino Izraelį. Abraomo susitarimų derybas inicijavo JAV prezidento Donaldo Trumpo administracija⁹.

⁴ ICC launches war crimes probe into Israeli practices. (2021 m. kovo 2 d.). Prieiga per internetą: <https://apnews.com/article/israel-west-bank-palestinian-territories-courts-crime-19117d4265f5d564256ea7fe75854aa6>

⁵ Robinson, K. (2023 m. spalio 26 d.). What to Know About the Arab Citizens of Israel. Prieiga per internetą: <https://www.cfr.org/background/what-know-about-arab-citizens-israel>

⁶ Camp Davido susitarimai. (2018 m. rugsėjo 13 d.). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/camp-davido-susitarimai/>

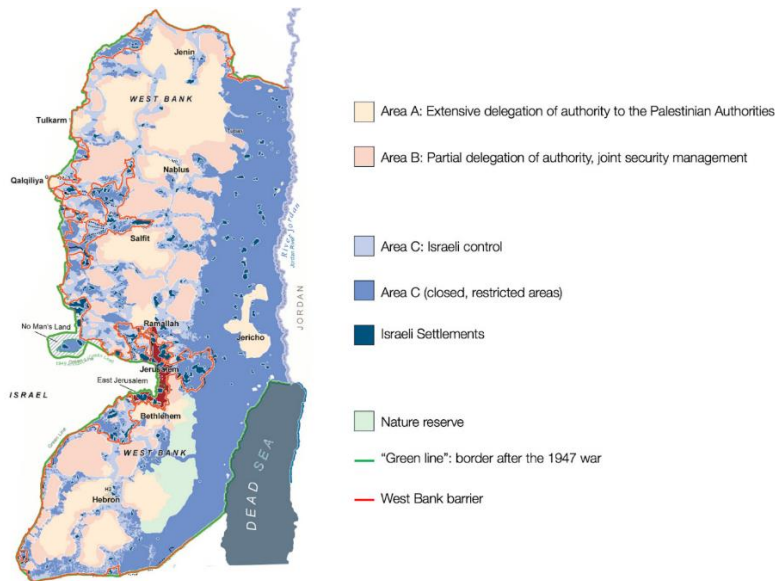
⁷ Palestinos autonomijos istorija. (2018 m. rugsėjo 25 d.). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/palestinos-autonomijos-istorija/>

⁸ Ten pat.

⁹ US Department of State. (n. d.). The Abraham Accords. Prieiga per internetą: <https://www.state.gov/the-abraham-accords/>

1 žemėlapis. Vakarų Kranto skirstymas į zonas.
© (duomenys) Jungtinės Tautos, 1995¹⁰. © (grafika) Tomas Pueyo¹¹.

Žemėlapyje raudona linija pažymėta Izraelį ir Vakarų Krantą skirianti siena, Izraelio pastatyta 2005 m.

Apibendrinant galima teigti, skyriuje paminėti susitarimai yra būtina, tačiau nepakankama sąlyga, kad būtų įgyvendintas politinis palestiniečių siekis – įkurti visavertę Palestinos valstybę. Galutiniam sienų tarp Izraelio ir Palestinos nustatymui būtini teritorijų manai tarp abiejų subjektų.

3. Žydų nausėdijų plėtros strategija

2023 metų sausio mėnesio duomenimis, Vakarų Krante buvo 144 Izraelio gyvenvietės (nausėdijos), įskaitant 12 Rytų Jeruzalėje įsikūrusių nausėdijų. Greta jų Vakarų Krante yra daugiau nei 100 statinių ar statinių kompleksų, vadinamųjų forpostų (angl. – *outpost*), kurie, pagal Izraelio įstatymus, laikomi nelegaliais. Įprasta praktika, kad forpostai ilgainiui legalizuojami; nugriaunami tik pavieniai.

Iš viso Vakarų Krante, išskyrus Rytų Jeruzalę, šiuo metu gyvena daugiau nei 450 tūkst. Izraelio naujakurių, dar 220 tūkst. žydų naujakurių gyvena Rytų Jeruzalėje. Be to, Golano aukštumose gyvena daugiau nei 25 tūkst. naujakurių. Nelegaliuose forpostuose gyvena dar maždaug 20 tūkst. izraeliečių.

Izraelio nausėdijos anksčiau buvo statomos okupuotoje Egipto teritorijoje Sinajaus pusiasalyje ir palestiniečių teritorijoje Gazos Ruože. **Po 1979 m. Egipto ir Izraelio taikos susitarimo Izraelis evakavo ir išardė 18 Sinajaus gyvenviečių. 2005 m. Izraelis pasitraukė iš Gazos ir iš jos evakavo 21 nausėdiją, taip pat keturias gyvenvietes iš Vakarų Kranto**¹².

Vakarų Krante, kuris iki 1967 m. priklausė Jordanijai, buvo kelios žydų bendruomenės, apsigyvenusios dar prieš Izraelio įkūrimą, taip pat čia buvo pastatyti kai kurie žydų istoriniai ir religiniai paminklai, pavyzdžiui, Patriarchų kapas Hebrone. Jordanija per 1948 m. karą iš Vakarų Kranto išvarė 17 tūkst. žydų, ir kai Izraelis 1967 m. teritoriją užkariavo, joje žydų jau nebuvo. Pirmoji Vakarų Kranto gyvenvietė buvo Kfar Etzion – iki 1948 m. gyvavusi žydų bendruomenė, kurią Izraelis atkūrė 1967 m.

Pirmąjį dešimtmetį nuo 1967 m., kai Izraelis okupavo Vakarų Krantą, buvo įkurtos 32 gyvenvietės, daugiausia Jordano slėnyje ir aplink Jeruzalę. To meto Darbo partijos (angl. – *Israeli Labor Party*, hebr. – *Ha'Avoda*) vadovaujama vyriausybė pagrindinis rūpestis buvo saugumas. Tai skatino civilines žydų bendruomenes kurtis užimtose srityse. Tikslas buvo paversti Jordano upę rytine Izraelio saugumo siena, taip pat apsupti didelę palestiniečių populiaciją kalnuotoje teritorijoje, išsidėsčiusioje iš šiaurės į pietus per Vakarų Kranto centrą, taip pat išplėsti siaurą teritorinę prieigą prie Jeruzalės. Ši strategija atitiko planą, kurį po Šešių dienų karo 1967 m. parengė tuometinis Izraelio darbo ministras **Yigal Allonas**. Allono plane buvo numatyta, kad Izraelis aneksuos rytinę okupuotos teritorijos dalį ir Jeruzalę supančią teritoriją, o likusi

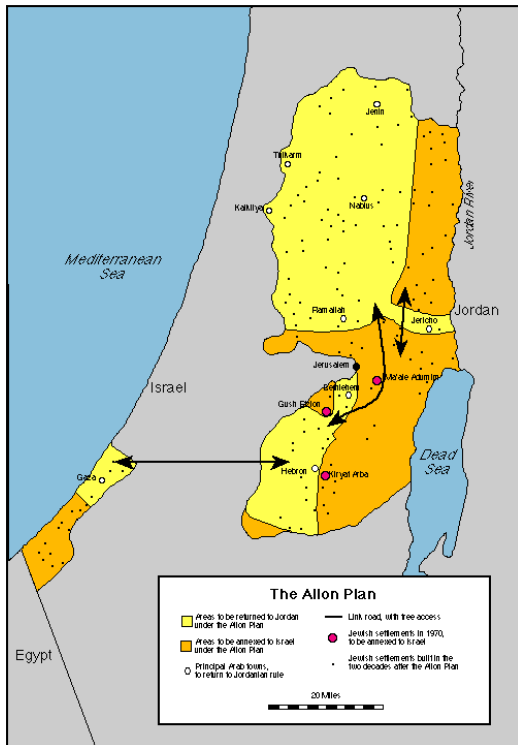
¹⁰ Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip (Oslo II). (1995 m. rugsėjo 28 d.). Prieiga per internetą: <https://peacemaker.un.org/israelopt-osloII95>

¹¹ Pueyo, T. (2023 m. spalio 26 d.). The Problem of West Bank Settlements. Prieiga per internetą: <https://unchartedterritories.tomaspuoyo.com/p/the-problem-of-west-bank-settlements>

¹² West Bank Settlements. (n. d.). Prieiga per internetą: <https://israelpolicyforum.org/west-bank-settlements-explained/>

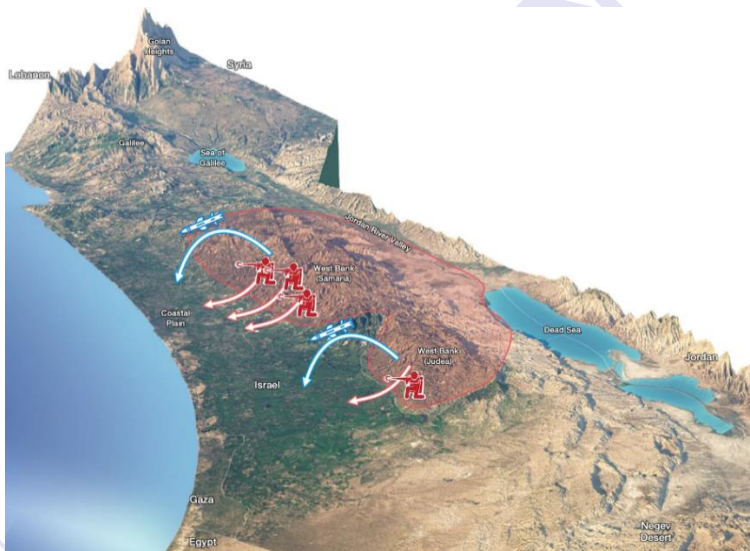
Vakarų Kranto dalis, kurioje buvo dauguma palestiniečių, bus grąžinta Jordanijai. Nors **Izraelio Vyriausybė niekada oficialiai nepriėmė tokio plano**, Darbo partijos valdymo laikotarpiu tai buvo įtakinga valstybės plėtros vizija. Dauguma gyvenviečių tuo metu buvo įkurtos teritorijose, kurias Izraelis numatė aneksuoti pagal Allono planą.

2 žemėlapis. Allono planas: galimos Vakarų Kranto dalybos tarp Izraelio ir Jordanijos.
© (duomenys, grafika) Dartmouth University¹³.

Izraelio ir Palestinos fizinė geografija verčia Izraelį siekti tam tikrų teritorijų kontrolės. Iš žemiau pateikto 3 žemėlapio matyti, kad Izraelio teritorija gali būti apšaudoma iš Vakarų Kranto aukštumų, kurias nuo Viduržemio jūros vietomis teskiria 15 km juosta.

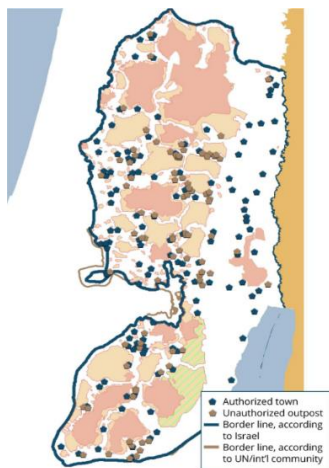
3 žemėlapis. Izraelio ir Palestinos reljefas.
© (duomenys, grafika) Tomas Pueyo, 2023¹⁴.

Žydų nausėdijos Vakarų Krante kuriamos taip, kad palestiniečių teritorijos būtų kuo labiau izoliuotos, atskirtos viena nuo kitos žydų gyvenvietėmis, atliekančiomis ir karinę funkciją.

¹³ Messer, J. (2020 m. liepos 1 d.). The Allon Plan: Then and now. Prieiga per internetą: <https://www.jns.org/the-allon-plan-then-and-now/>

¹⁴ Pueyo, T. (2023 m. spalio 26 d.). The Problem of West Bank Settlements. Prieiga per internetą: <https://unchartedterritories.tomaspuoyo.com/p/the-problem-of-west-bank-settlements>

Apibendrinant, žydų nausėdijų plėtra Vakarų Krante ir Golano aukštumose grindžiama ne tiek ekonomine ar demografinė būtinybe, kiek Izraelio saugumo sumetimais.

4. Žemėvalda Vakarų Krante

Siekdamas perimti Vakarų Kranto žemės kontrolę, Izraelis naudoja sudėtingą teisinį ir biurokratinį mechanizmą. Ši žemė daugiausia buvo skirta nausėdijoms steigti ir žemės rezervams, skirtiems nausėdijų plėtrai, kurti¹⁶.

Pagrindinė priemonė, naudojama perimant žemę, yra jos paskelbimas „valstybine žeme“. Šis procesas prasidėjo 1979 m. ir yra pagrindžiamas manipuliuojant dar 1858 m. įteisintu Osmanų imperijos žemės įstatymu, kuris šioje srityje galiojo okupacijos metu. Iki 1967 m. okupacijos Vakarų Krantas priklausė Jordanijai. Kiti metodai, kuriuos Izraelis pasitelkia siekdamas perimti žemę, apima:

- konfiskavimą karinėms reikmėms,
- žemės paskelbimą „apleistu turtu“,
- žemės nusavinimą visuomenės poreikiams.

Šis kiekvienas būdas grindžiamas skirtingu teisiniu pagrindu.

Žemės perėmimo praktika rodo, kad daugeliu atvejų palestiniečiai net nežinojo, kad jų žemė dar Jordanijos valdymo laikais buvo įregistruota valstybės vardu. Išaiškėjus šiam dalykui, būna per vėlu teikti apeliacijas. Įrodinėjimo našta visada tenka palestiniečiams, pretenduojantiems į žemę. Net jei tai pavyksta, žemė vis tiek gali likti įregistruota valstybės vardu, remiantis tuo, kad jau įkurtai nausėdijai žemė buvo perduota „sąžiningai“ (angl. - *in good faith*)¹⁷.

Galima teigti, kad Izraelio žemėvaldos politika, kuria siekiama Vakarų Krante sukurti žydų valstybės saugumo poreikius tenkinančią valdų (kartu ir karinių įtvirtinimų) konfigūraciją, yra ilgalaikė, nors Izraelis praktikuoja tiek nelegalių forpostų griovimą, tiek jau įkurtų nausėdijų likvidavimą (pvz., Gazoje 2005 m.).

5. Teritorijų mainai - Palestinos ir Izraelio valstybių koegzistavimo prielaida

Šiame skyriuje apžvelgiami principai, kuriais vienaip ar kitaip vadovaujamosi kuriant planus dėl teritorijų mainų tarp Izraelio ir Palestinos autonomijos.

Mainų esmė - Izraelis perduotų dalį savo žemės Palestinei mainais už tai, kad galėtų išsaugoti kai kurias savo gyvenvietes Vakarų Krante. Taip būtų patenkinti Izraelio reikalavimai dėl įsitvirtinimo jame. Kartu būtina užtikrinti, kad Palestinos valstybė per manius gautų tokią teritoriją, kurios plotas prilygtų visam Vakarų Krantui¹⁸.

¹⁵ Dekel, U., Kurz, A., Shusterman, N. (2023). The Palestinian Arena: Reshuffling the Cards. Prieiga per internetą: <https://www.inss.org.il/publication/palestinian-arena-2023/>

¹⁶ Israel's Settlement Policy in the West Bank. (n. d.). Prieiga per internetą: https://www.btselem.org/publications/summaries/200205_land_grab

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Orme, H. (2022 m. liepos 18 d.). Land Swaps: Making the two-state solution feasible. Prieiga per internetą: <https://www.nextcenturyfoundation.org/land-swaps-making-the-two-state-solution-feasible/>

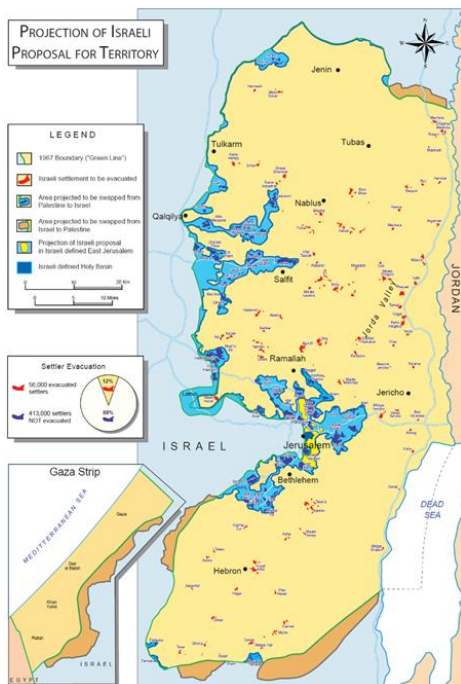
Izraelio politikai neretai šalies naudai siūlo perimti 10 proc. Vakarų Kranto teritorijos, tačiau yra sutinkančių ir su mažesne dalimi, pvz., buvęs Izraelio ministras pirmininkas Ehudas Olmertas buvo linkęs nusileisti iki 5,9 proc. Palestinos prezidentas Abbasas per 2008 m. derybas su Olmertu sutiko, kad būtų aneksuota vos 1,9 proc. Vakarų Kranto teritorijos – tiek tuo metu užėmė Izraelio gyvenvietės. Vis tik, Izraelio nuomone, to nepakanka, kad būtų užtikrintas saugumas. Įprastai palestiniečių derybininkai sutinka perleisti daugiausia 2-3 proc. Vakarų Kranto. Idealus kompromisas būtų žemės mainai, atitinkantys maždaug 4 ar 5 proc. Vakarų Kranto teritorijos¹⁹.

Vykdam žemės mainus Vakarų Krante prioritetas turėtų būti teikiamas tam, kad Izraelis gautų žemę su jau esamomis gyvenvietėmis, kartu užtikrinant, kad Palestina išliktų daugmaž vientisa valstybe. Paprasčiausias variantas būtų pirmiausia žvelgti į gyvenvietes, esančias netoli 1967-ųjų metų Izraelio sienos. Netoli jos yra daugelis didžiausių žydų gyvenviečių, pavyzdžiui, Modi'in Illit (daugiau nei 80 tūkst. gyventojų), Beitar Illit (daugiau kaip 64 tūkst. gyventojų) ir Ma'ale Adumin (daugiau negu 40 tūkst. gyventojų). Iš tiesų 88 proc. naujakurių gyventų prie Izraelio prijungtose teritorijose, kurių dauguma yra arti dabartinės Izraelio ir okupuotų teritorijų sienos. O likusius 12 proc. nausėdijų gyventojų reikėtų iškelti²⁰.

Organizacijos „The Next Century Foundation“ pateiktame projekte Izraeliui siūloma palikti ir atokiau Vakarų Krante įsikūrusias stambias gyvenvietes, tokias, kaip Ariel, kartu išsaugant Palestinos teritorijos vientisumą. Vakarų Kranto gilumoje esančias mažesnes žydų gyvenvietes reikėtų iškeldinti. Šių gyvenviečių gyventojams turėtų būti pasiūlyta kompensacija ir galimybė persikelti į kitą vietą Izraelyje. Alternatyva – tapti nuolatiniais Palestinos valstybės gyventojais, gal net piliečiais²¹.

5 žemėlapis. Teritorijų mainų tarp Izraelio ir Palestinos projektas.
© (duomenys, grafika) „The Next Century Foundation“, 2022²².

Mėlyna spalva pažymėtos žydų nausėdijos.
Žydra - Izraelio aneksuojamos teritorijos.
Rusva - teritorijos, kurias Izraelis mainais atiduotų Palestina.
Raudona - žydų gyvenvietės, kurias reikėtų iškeldinti.

Izraelis yra suinteresuotas gyvenvietes Jordano upės slėnyje palikti, kad galėtų apsisaugoti nuo invazijų iš Jordanijos pusės. Tačiau tai sukeltų problemą - Palestina nebūtų kompaktiška, vientisa greta Izraelio įsikūrusi valstybė. Galimas šio klausimo sprendimas - nuolatinį Izraelio kariuomenės pajėgų dislokavimas Palestinos valstybėje²³.

Nors žemės mainai leistų Izraeliui išlaikyti daugelį savo gyvenviečių, pagal tarptautinę teisę šios gyvenvietės yra nelegalios. Jų legalizavimas - atskiras klausimas, kurį reikėtų spręsti tarptautiniais susitarimais.

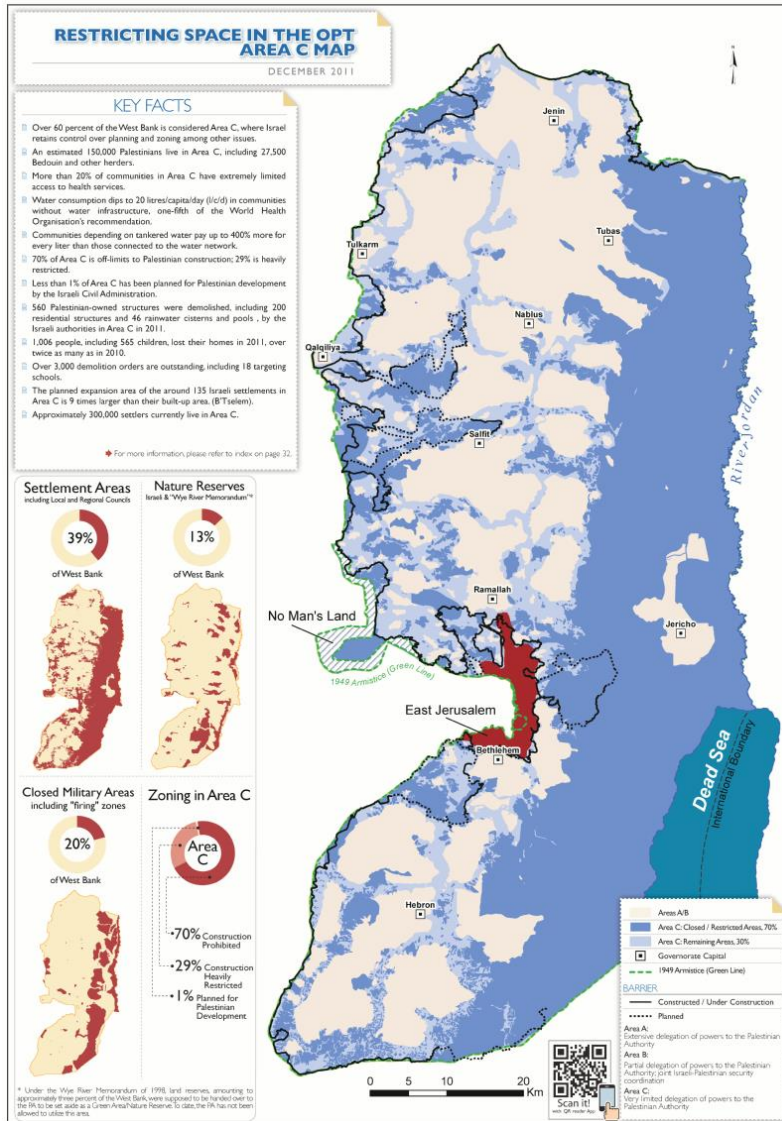
Pagrindinis palestiniečių reikalavimas yra per mainus gauti „prilygstančios vertės“ žemės, todėl jiems pasiūlymai negyvenamą žemę dabartiniame Izraelyje mainyti į Vakarų Kranto žemę, ant kurios jau pastatytos gyvenvietės, yra

¹⁹ Ten pat.
²⁰ Ten pat.
²¹ Ten pat.
²² Ten pat.
²³ Ten pat.

nepriimtini. Tai yra viena iš daugelio priežasčių, kodėl JAV prezidento Trampo pasiūlytas taikos planas (žr. žemiau) buvo pasmerktas žlugti, nes pagal jį Palestina įsigytų teritorijos Negevo dykumoje, mainais Izraeliui atiduodama didelę Vakarų Kranto dalį. Tačiau Izraelis nenorėtų atsisakyti jokios kultūriškai ir istoriškai reikšmingos žemės, juolab turinčios strateginę svarbą ar apstatytos ypatingais infrastruktūros objektais. Todėl norint įvykdyti mainus, reikėtų rasti žemės, kuri būtų pakankamai vertinga palestiniečiams, bet ne tokios didelės vertės, kad Izraelis nesutiktų ją perleisti. Esama skaičiavimų, pagal kuriuos Izraelio mainų kriterijus atitiktų nuo 2,5 proc. iki 4,73 proc. Vakarų Kranto žemės²⁴.

Ypač perspektyvus pasiūlymas – perduoti Palestinei žemės ūkio paskirties žemės, nes ji turi ekonominę, bet ne strateginę vertę. Įsigijusi daugiau tokios žemės, Palestina galbūt galėtų įveikti maisto trūkumo problemą, kurią Vakarų Krante patiria maždaug 600 tūkst. palestiniečių (iš viso ten gyvena maždaug 2,8 palestiniečių ir 660 tūkst. žydų naujakurių). Pažymėtina, kad Izraelis turi prieigą prie 87 proc. Vakarų Kranto vandens išteklių, o palestiniečiams lieka tik 13 proc. šių išteklių, taigi žemės mainai turėtų užtikrinti ir geresnę palestiniečių prieigą prie vandens.

6 žemėlapis. Vakarų Kranto zonos bei išteklių pasiskirstymas, 2011 m.
© (duomenys, grafika) United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, 2011²⁵.

2011 m. duomenimis, 39 proc. Vakarų Kranto užima žydų nausėdijų žemė, įskaitant uždaras karines teritorijas (20 proc. Vakarų Kranto). 70 proc. C zonos teritorijos neleidžiama nieko statyti (tamsesnė mėlsva spalva), 30 proc. statybos suvaržytos (šviesesnė mėlsva spalva) ir tik 1 proc. C zonos skirtas palestiniečių nekilnojamo turto, infrastruktūros ir kitokiems projektams. Nuo 2011 m. šios proporcijos nežymiai kito palestiniečių kontroliuojamų išteklių mažėjimo linkme²⁶.

²⁴ Ten pat.

²⁵ United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2011). Restricting Space in the occupied Palestinian territory. Prieiga per internetą: <https://reliefweb.int/map/occupied-palestinian-territory/restricting-space-occupied-palestinian-territory-area-c-map-dec>

²⁶ Ten pat.

Kaip parodė duomenys, Izraelio sukurta Vakarų Kranto politinė ir karinė geografija – tai kompaktiškų palestiniečių teritorijų skaidymas ir atskyrimas nuo Jordanijos. Esant tokioms aplinkybėms, galimų Palestinos valstybės sienų nustatymas tampa labai sudėtingas.

6. Konkretūs teritorijų mainų ir Palestinos valstybės sienų nustatymo planai

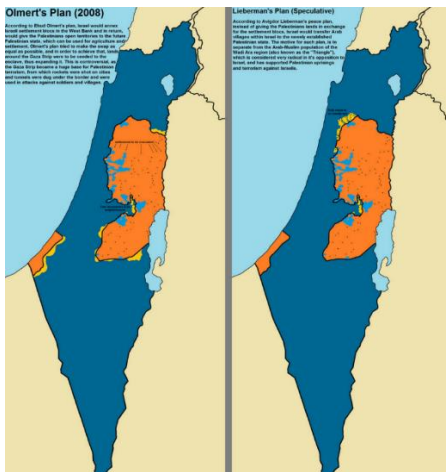
Šiame skyriuje geografijos aspektu apžvelgiami kai kurie likę neįgyvendinti teritorijų mainų planai, būtent:

- Liebermano planas (2004 m.),
- Olmerto planas (2008 m.),
- Trumpo planas (2020 m.).

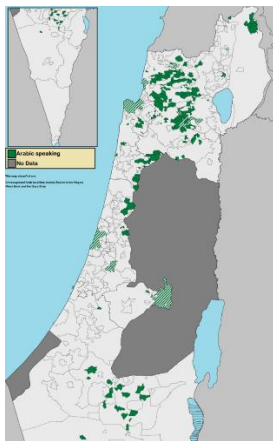
Žemiau pateiktame 7 žemėlapyje pavaizduotos žemės mainų schemas pagal pirmuosius du planus. Izraelio politikas Avigdoras Liebermanas siūlė perduoti Palestinei arabų kompaktiškai apgyvendintas Izraelio teritorijas, kurios yra į šiaurės vakarus nuo Vakarų Kranto.

Izraelio premjeras Olmertas derybose su Abbasu siūlė prie Gazos Ruožo prijungti žemės ūkio paskirties žemės juostą ir išplėsti Vakarų Krantą į pietus ir pietvakarius nuo dabartinės sienos.

7 žemėlapis. Olmerto ir Liebermano planai dėl teritorijų mainų tarp Izraelio ir Palestinos.
© (duomenys, grafika) Bolter21, 2017²⁷.

8 žemėlapis. Arabų kompaktiškai apgyvendintos teritorijos.
© (duomenys, grafika) Bolter21, 2016²⁸.

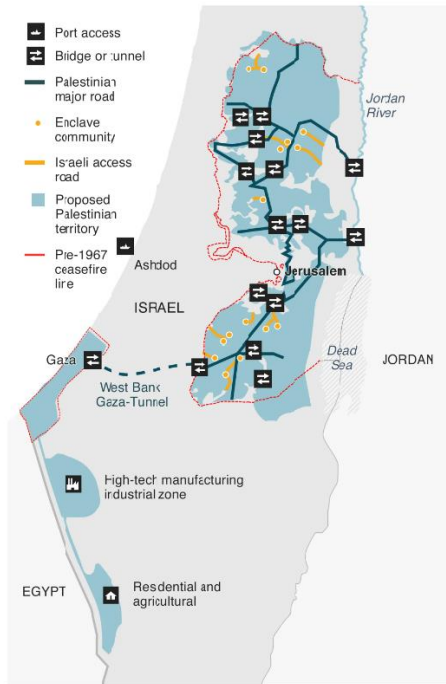
²⁷ Two ways to swap lands in a Two State Solution. (2017 m. rugpjūčio 12 d.). Prieiga per internetą: <https://www.deviantart.com/bolter21/art/Two-ways-to-swap-lands-in-a-Two-State-Solution-698355196>

²⁸ Map of Arabic speaking localities in Israel. (2016 m. sausio 22 d.). Prieiga per internetą: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Map_of_Arabic_speaking_localities_in_Israel.png

Liebermano planas rėmėsi prielaida, kad Izraelio piliečiai arabai norėtų prisijungti prie Palestinos valstybės. Tačiau apklausos parodė, kad Vakarų Kranto kaimynystėje gyvenantys arabai nėra linkę jungtis prie Palestinos²⁹.

Trumpo planas numatė kad Vakarų Krante išliktų žydų gyvenviečių, kurios būtų sujungtos su Izraeliu uždariais keliais. Analogiškais keliais, pastatant tiltus ar tunelius, būtų sujungtos visos palestiniečių teritorijos. Vakarų Krantas ir Gaza būtų sujungta tuneliu. Palestina prisijungtų į pietus nuo Gazos esančių dabar negyvenamų teritorijų – ten būtų vystoma pramonė ir žemės ūkis. Palestina taip pat gautų teisę naudotis Ašdodo uostu. Pagal Trumpo planą, dabartinė Jeruzalė būtų nedaloma Izraelio sostinė. Palestiniečiai galėtų įkurti sostinę prie Rytų Jeruzalės besišliejančiame Abu Diso priemiestyje³⁰. Tačiau Trumpo planas netenkino Palestinos.

9 žemėlapis. Palestinos valstybės steigimas pagal Donaldą Trumpą, 2020 m.
© (duomenys, grafika) JAV Baltieji rūmai, BBC, 2020³¹.

Nepaisant palestiniečiams teikiamų pasiūlymų, dėl kurių jie galėtų turėti potencialios ekonominės naudos, Palestinos autonomija įprastai tokius pasiūlymus blokuoja, reikalaujama Izraelio numatytą aneksuoti teritoriją minimizuoti. Kita vertus, dauguma Izraelio piliečių arabų nėra linkę jungtis prie Palestinos autonomijos.

7. Svarbiausios Lietuvos ir Palestinos santykių gairės

2011 metų gruodžio pradžioje tuometis Seimo narys Egidijus Klumbys įregistravo nutarimo projektą „Dėl nepriklausomos Palestinos valstybės pripažinimo“, kuriuo Seimui siūlė „pripažinti nepriklausomą Palestinos valstybę 1967 metų sienose“. Klumbys ir kiti minėtą projektą teikę Seimo nariai apeliavo į tai, kad Islandija, 1991 m. pirmoji pasaulyje pripažinusi atkurtą nepriklausomą Lietuvos valstybę, 2011 m. lapkričio 29 d. pirmoji Vakarų Europoje pripažino Palestiną „nepriklausoma valstybe 1967 m. sienose“³².

2012 m. Lietuvos delegacija nepalaikė JT Generalinės Asamblėjos rezoliucijos 67/19 (balsuodama susilaikė), kuria Palestinei suteiktas ne narės stebėtojos Jungtinėse Tautose statusas. Savo poziciją Lietuva aiškino tuo, kad „prašymas tapti visaverte Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos nare yra ankstyvas“³³.

²⁹ Pipes, D. (2020 m. vasario 4 d.). Israeli Arabs say no to Palestine. Prieiga per internetą: <https://www.jpost.com/opinion/israeli-arabs-say-no-to-palestine-616460>

³⁰ Beaumont, P. (2020 m. sausio 28 d.). Trump's Middle East peace plan: key points at a glance. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/28/trumps-middle-east-peace-plan-key-points-at-a-glance>

³¹ What does Trump's Middle East plan say on key issues? (2020 m. sausio 29 d.). Prieiga per internetą: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-51299145>

³² Seimui siūloma pripažinti nepriklausomą Palestinos valstybę. (2011 m. gruodžio 2 d.). Prieiga per internetą: <https://www.tv3.lt/naujiena/lietuva/seimui-siuloma-pripazinti-nepriklausoma-palestinos-valstybe-n568675>

³³ URM pareiškimas dėl Palestinos statuso UNESCO. (2011 m. lapkričio 2 d.). Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/naujienos/urm-pareiskimas-del-palestinos-statuso-unesco>

Valstybės santykiai su Palestina suintensyvėjo 2013 m. Tų metų gegužės 19 d. Palestinoje lankęsis tuometis Lietuvos užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius susitiko su Palestinos užsienio reikalų ministru Rijadu al-Malkiu, išsakė paramą greta viena kitos taikiai egzistuojančių dviejų valstybių – Izraelio ir Palestinos – sprendimui ir pabrėžė „taikos derybų tarp Izraelio ir Palestinos atnaujinimo svarbą.“³⁴

2013 m. liepos 15 d. Lietuva įsteigė ryšių su Palestina biurą Ramaloje (Palestina), o 2016 m. Palestinos misija Suomijoje akreditavo misijos vadovą Lietuvai³⁵. Lietuvoje yra lankęsis aukščiausias Palestinos, o Palestinoje – aukščiausieji Lietuvos vadovai: 2013 metų spalio mėnesį pirmą kartą su vizitu Vilniuje lankėsi Palestinos prezidentas Abasas³⁶, 2015 metų rugsėjo mėnesį Palestinoje viešėjo tuometis Lietuvos ministras pirmininkas Algirdas Butkevičius, spalio mėnesį – buvusi Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė³⁷.

Apibendrinant, Lietuva, nors ir nepripažindama vienpusiškai paskelbtos Palestinos valstybės, vykdo nuosaikią ryšių su ja palaikymo politiką, atitinkančią ES politikos gaires.

8. Apibendrinimas ir akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Izraelio gyvenvietės arba kolonijos (nausėdijos) yra civilinės bendruomenės, kuriose gyvena beveik vien žydų tapatybės arba etninės kilmės Izraelio piliečiai. Nemažai pasaulio šalių Izraelio gyvenvietes laiko neteisėtomis pagal tarptautinę teisę, nors Izraelis tai ginčija. Pagal tarptautinius susitarimus, okupacinės valdžios vykdomas civilių gyventojų perkėlimas į savo užimtą teritoriją yra karo nusikaltimas. Izraelis nesutinka, kad ši norma būtų taikoma Vakarų Krantui.

Iš maždaug 9,8 m. Izraelio piliečių 21 proc. yra arabai (2,07 mln.) – neskaičiuojant okupuotose teritorijose gyvenančių palestiniečių, kurie nėra Izraelio piliečiai, ir maždaug 220 tūkst. legaliai gyvenančių užsieniečių. Izraelio piliečiai arabai dažniausiai nėra linkę jungtis prie Palestinos autonomijos.

Pasirašyta daug tarptautinių susitarimų, klojančių pamatą taikiam Izraelio ir Palestinos sambūviui (tarp jų itin svarbūs Oslo susitarimai). Galutiniam sienų tarp Izraelio ir Palestinos nustatymui būtini teritorijų manai tarp abiejų subjektų.

Izraelio sukurta Vakarų Kranto politinė ir karinė geografija: kompaktiškų palestiniečių teritorijų skaidymas ir atskyrimas nuo Jordanijos. Esant tokioms aplinkybėms, galimų Palestinos valstybės sienų nustatymas tampa labai sudėtingas. Izraelio žemėvaldos politika, kuria Vakarų Krante siekiama sukurti žydų valstybės saugumo poreikius tenkinančią valdų (kartu ir karinių įtvirtinimų) konfigūraciją, yra ilgalaikė, nors Izraelis praktikuoja tiek nelegalių forpostų griovimą, tiek jau įkurtų nausėdijų likvidavimą (pvz., Gazoje 2005 m.).

Nepaisant pasiūlymų, galinčių duoti ekonominės naudos palestiniečiams, Palestinos autonomija įprastai blokuoja tokius pasiūlymus, reikalaujama minimizuoti Izraelio numatytą aneksuoti teritoriją.

Lietuva, nors ir nepripažindama vienpusiškai paskelbtos Palestinos valstybės, vykdo nuosaikią ryšių palaikymo su Palestina politiką, atitinkančią ES politikos gaires.

Akcentai, į ką atkreipti dėmesį ateityje

Nepriklausomai nuo to, kaip vystysis dabartinė subalansuota Lietuvos politika Izraelio ir Palestinos atžvilgiu, viešojoje erdvėje jaučiamas išsamios informacijos apie konflikto priežastis stygius. Ateityje būtina atkreipti dėmesį į viešąjį interesą – visuomenės poreikį būti nuolatos kvalifikuotai informuojamai apie Izraelio ir Arabų pasaulio, apimančio ir Palestiną, santykius visais jų aspektais – istoriniu, politiniu, kariniu, teisiniu, kultūriniu ir kt.

³⁴ L. Linkevičius susitikime su Palestinos užsienio reikalų ministru pabrėžė taikos derybų atnaujinimo svarbą. (2013 m. gegužės 19 d.). Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/naujienos/l-linkevicius-susitikime-su-palestinos-uzsienio-reikalu-ministru-pabreze-taikos-derybu-atnaujinimo-svarba>

³⁵ Ministras L. Linkevičius susitiko su pirmuoju Palestinos misijos Lietuvai vadovu. (2016 m. rugpjūčio 12 d.). Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/naujienos/ministras-l-linkevicius-susitiko-su-pirmuoju-palestinos-misijos-lietuvai-vadovu>

³⁶ Ten pat.

³⁷ Ten pat.